

Thomas Meyer, *Uvod u politiku*,
CID – Politička kultura,
Podgorica – Zagreb, 2013.
(Bojan Vranić)

U prethodnih pola veka, došlo je do radikalne promene na polju udžbenika o političkoj teoriji, od rariteta do hiperprodukcije. Kada je Šeldon Volin (Sheldon Wolin) objavio *Viziju i politiku* 1960. godine, uz legendarnu *A History of Political Theory* Džordža Sabina (George Sabine), tržište udžbenika iz političke teorije je delovalo kao oligopol. Uz neke izuzetke, poput Bajmeove (Beyme) *Suvremene političke teorije*, generacije studenata i studentkinja na Zapadu, najčešće su u svet političke misli ulazile preko tih knjiga. Danas, situacija je sasvim drugačija. Umesto oligopolske pozicije, imamo potpuno liberalizovano tržište, sa velikim brojem naslova iz osnovnih tema političke misli, iz kojih studenti i studentkinje političke nauke mogu birati kakav smisao i koje će značenje politike prihvatiti. U stanju hiperprodukcije, legitimno je postaviti pitanje šta čini kvalitetan udžbenik političke teorije i političke nauke.

Knjiga *Uvod u politiku*, istaknutog nemačkog politikologa Thomasa Meyera, predstavlja primer dobro balansiranog udžbenika iz oblasti političke teorije i političke nauke. Udžbenik je dobro balansiran tako da onaj ko pročita Meyerovu knjigu (ili neki njen deo), neće moći u potpunosti da izgradi mišljenje o političkim pojavama i procesima. Kako i sam Meyer navodi u kratkom Predgovoru, cilj knjige je da dotakne određene teme, a ne da pruži sveobuhvatnu teoriju niti objašnjenje politike. *Uvod u politiku*, u stvari, na jedan savremen način provocira čitaoca da kritički razmatra pročitano (na trenutke i da se rezignirano odbaci autorovu poziciju), odvrćajući ga od slepog prihvatanja teza iznetih u udžbeniku. Da bi to postigao, Meyer na drugi tas vage udžbenika stavlja rečenice koje su opštepoznate među političkim teoretičarima, ali ne i opšteprihvaćene. Balans u *Uvodu u politiku* je postignut provokativnim tezama s jedne, i izbegavanjem truzizama s druge strane.

Knjiga je podeljena na pet delova („Osnove: pojmovi i funkcije”, „Mogućnosti i problemi”, „Promjena: temelji i izražajni oblici”, „Težišta: nove teme i pitanja” i „Pitanja i perspektiva”) i 21 poglavlje. Složena i na određenim mestima usitnjena struktura udžbenika ne dozvoljava mi da na ovom mestu detaljno prikažem svako od tih poglavlja. Umesto toga, pokušaću da sumiram delove knjige, zadržavajući se na najvažnijim (i donekle, najproblematičnijim) po-

glavljima. Po mom sudu, to su ona koja se tiču pojma politike (3. poglavlje) i logike političkog (6. poglavlje), potom političkih ideja i političke kulture (11. i 12. poglavlje), kao i provokativan Meyerov zaključak o (jedinstvenoj) perspektivi politike, iznetom u posljednjem delu udžbenika.

Prvi deo knjige ima za cilj da uvede čitaocima i čitateljke u osnove političke teorije. Ono što se odmah primećuje jeste da se Meyer opredeljuje, pre određenja politike, da pruži kraći pregled istorije političke misli, kao i modela političke nauke (znanosti). Postoje najmanje dva načina kako se može tumačiti Meyerov izbor. Prvi je da su te teme one čime se bavi politička teorija (kao istorija i metateorija nauke/znanosti). Iz takve mogućnosti sledi da je *Uvod u politiku*, u stvari uvod u studije političke nauke, ne političke teorije, te da je Meyerovo shvatanje političke teorije redukcionističko i pozitivističko. Druga mogućnost, ništa manje provokativna, ali po mom sudu bliža nameri autora, jeste da istorije političkih ideja i metateorija nisu deo političke teorije, već su zasebne discipline. Obe mogućnosti vezuje isprepletanost političke teorije i političke nauke, te čitanjem same knjige uskraćeno je razgraničenje između ovih disciplina (ako ima smisla praviti razliku, koja ne bi bila samo klasifikatorskog tipa).

Meyerovu definiciju (tačnije približno određenje) politike, datu u 3. poglavlju posebno je važno analizirati. Definicija glasi: „Politika su sve aktivnosti za pripremu i donošenje obavezujućih odluka i/ili odluka orijentiranih općem dobru i u korist društva u cjelini” (Meyer 2013, 31). Tri elementa definicije su posebno intrigantna: (1) da je politika aktivnost (i), (2) da je cilj aktivnosti donošenje obavezujućih odluka, i (3) da je cilj aktivnosti donošenje odluka u svrhu opšteg dobra. Kraće, moglo bi se reći da je politika ciljno orijentisana (e) aktivnost (i). Takva definicija povlači sa sobom empirijsko shvatanje politike, koje, u određenim slučajevima (pogledati isključujući veznik „ili”) može izuzeti politikologa (i političara) od obaveze da stremi ka preporučivanju aktivnosti koje vode opštem dobru (normativna dimenzija politike). Da li važi i obrnuto? Da li iz Meyerovog određenja politike sledi da, iako naše aktivnosti, da bi bile političke, moramo usmeriti ka donošenju zakona koji ponekad ne vodi računa o opštem dobru, takođe nam je ostavljen izbor da možemo da se uzdržimo od donošenja zakona ako je to u svrhu opšteg dobra?

Odgovor na ovo pitanje dobija se na kraju prvog dela knjige, u 6. poglavlju, koje je posvećeno logici političkog. Meyer na tom mestu daje plauzibilan i izuzetno pregledan prikaz tri dimenzije politike, i to: „polity (forma)”, „policy (sadržaj)” i „politics (proces) dimenziju. Ukratko, pod *formom* (možda pomalo nezahvalan izbor termina, jer se pre radi o temeljima) Meyer podrazumeva ustav, ljudska prava, državu, političku kulturu, politički sistem i institucije; zatim pod *sadržajem* probleme, programe i političke uspehe; i konačno u *procesu* spadaju interesi, akteri, konflikt, konsenzus, vlast, legitimi-

tet. U datoj strukturi, moglo bi se reći da je forma ono što je politički zadano, dok su procesi i sadržaji izvedeni. Drugim rečima, da bi neko društvo moglo da se okarakteriše kao političko, formalna (polity) dimenzija mora biti konstitucionalno izgrađena. Budući da su konstitucionalna struktura i kultura zadate, sledi da aktivnosti iz sadržaja i procesa moraju ići ka održavanju i poštovanju temeljnih načela zadatih osnovnom političkom formom. Otuda se zakon i opšte dobro ne isključuju, već predstavljaju (dijalektičko?) jedinstvo datog i izvedenog. Takvo stanovište, ako nije hegelijansko-marxističko, onda je pozitivističko, jer opšte dobro svodi na merljivu varijablu (ili je njome determiniše) koja je, u ovom slučaju, data zakonom i, verovatno, ustavom. U *Uvodu u politiku*, politička teorija ako nije u službi političke nauke, onda je s njom duboko isprepletana.

U drugom delu udžbenika, Meyer daje skup apstraktnih primera kako se u praksi može primeniti njegov trodimenzionalni model politike. Vrednost ovog dela jeste što budućim politikolozima jasno stavlja do znanja da je njihov posao, u krajnjoj liniji, analiza političkih pojava i procesa, od lokalnog do globalnog nivoa. Poglavlje 10 se ističe u ovom delu, budući da kroz teoriju građanstva (*citizenship*) pokazuje kako se konceptualno ograničava *prostor* na kojem jedna politička analiza može biti smisljeno izvedena. Na vešt način, Meyer kroz teorije građanstva približava čitaocu ugovorne teorije, kao osnovu legitimnosti modernog poretka, kao i ljudska prava koja su osnov legitimnosti savremenog poretka. Preciznosti radi, treba istaći da Meyer osnove savremene legitimnosti shvata uže, svodeći ih na građanska prava određene zajednice. Nažalost, forma prikaza ne dozvoljava da se detaljnije pozabavim problemom građanstva, koji predstavlja još jedan primer Meyerove veštine da provocira kritičko mišljenje kod čitaoca.

Treći deo *Uvoda u politiku* je, po mom sudu, centralni deo udžbenika. U ovom delu su predstavljene osnovne teme političke nauke i političke teorije, odnosno političke ideje (ideologije), politička kultura, politička estetika (predstavlanje i teorija marketinga) i medijska demokratija. Među ovima, ipak se ističu poglavlja o ideologijama i političkoj kulturi, jer se u tim temama najbolje vidi međuzavisnost političke teorije i političke nauke. Meyerovo shvatanje političkih ideja kreće se između (neo)marksističkog shvatanja *ideologije* i savremenog shvatanja *ideologija* kao analitičkog koncepta. To će reći da Meyer gleda na ideje kao reprezentacije interesa vladajuće klase, ali i kao neutralni pojam kojim se objašnjava političko ponašanje grupa. Vođen tim obrascem, Meyer daje koncizan pregled glavnih ideologija, odnosno od liberalizma, konzervativizma, socijalizma, fašizma i ekologizma.

Veza između političke kulture i političkih ideologija napravljena je preko analitičkog shvatanja ideologija, odnosno, politička kultura je predstavljena kao političko ponašanje na makro nivou, odnosno nivou naroda/nacije (moglo bi se, na drugom mestu, raspravljati da li su političke ideologije supkulturni obrasci). Važno je primeti-

ti da je Meyer stavio političku kulturu, kao skup obrazaca, navika i ponašanja u prvu dimenziju (*polity* nivo) svog modela, odnosno kao preduslov da bi se neka zajednica mogla okarakterisati kao politička. Samim tim, iako političku kulturu ne stavlja u „normativni model za ponašanje” već je predstavlja kao „cjelinu doista učinkovitih orijentacija, vrednosti, stavova i navika koje daju smisao i smjer stvarnom djelovanju” (2013, 159), ona jeste u domenu političke teorije. Isprepletanost s političkom naukom je najvidljivija u ovom „stvarnom djelovanju” (jer politikolog mora imati iskustvenu potvrdu šta i kakvo je stvarno delanje). Akcenat je, međutim, na „smislu i smjeru”, kao kombinaciji analitičke i normativne političke teorije. Svakako, Meyeru bi se moglo prigovoriti da ukida deo autonomije političke teorije, podređujući je političkoj nauci. Po mom sudu, ipak, Meyer se dobro izborio s porivom da političku kulturu pripiše samo političkoj teoriji (čime se gubi važna komponenta ovog pristupa, odnosno, kako to Verba na drugom mestu ističe, istraživanja svakodnevnog političkog života) ili samo političkoj nauci, čime bi se pristup sveo na puki opis navika i običaja nacije.

U četvrtom delu, daje se prikaz osnovnih problema savremene političke teorije i nauke. Teme koje su zastupljene po poglavljima su globalizacija, politika identiteta, civilno društvo i biopolitika. Takav odabir tema govori o Meyerovom stavu da danas dolazi do konvergencije tema koje tradicionalno pripadaju političkoj sociologiji (globalizacija i civilno društvo) i političkoj teoriji (politika identiteta i biopolitika). Ono što još jače vezuje navedene teme je potreba da se politička teorija i nauka okrenu više ka kritici, odnosno da analiza kao tradicionalni zadatak bude zamenjena kritikom datosti. To se posebno vidi u 17. poglavlju, u prikazu osnovnih problema politike identiteta. Aktuelnost Meyerovog pristupa je u tome što politiku identiteta stavlja između multikulturizma kao nove društvene datosti i pitanja državljanstva kao zastarele dogme koje zapadne zemlje ljubomorno čuvaju. Meyerova sugestija je da budući politikolozi moraju problem pripadništva zajednici da rešavaju uzimajući u obzir kulturne determinante, a ne samo ekonomsko-interesne. Imigranti više nisu samo gastarbajteri, već deo zajednice, te je zadatak političke teorije da obezbedi smisao njihovom delovanju u društvu tako da sudeluju „u javnom diskursu zajednice bez supstancijalnih prepreka” (2013, 214).

Zaključna razmatranja udžbenika su posvećena perspektivi politike. Zanimljivo je da se Meyer odlučio za jedinstvenu perspektivu, nasuprot alternativama razvoja discipline. Problem je postavljen ekskluzivno: ili je politika zastarela i treba je zameniti nekom novom društvenom praksom, ili se razvija. Za Meyera, dilema je lažna – razvoj politike, i to ka većem stepenu deliberacije, nema alternativu. Time Meyer pozicionira politiku u rang socijalnih činjenica, čije se razumevanje može dovoditi u pitanje, ali ne i postojanje ili validnost. Takvo stanovište, iz ugla političke nauke (ali i nauke uopšte) i političke teorije može biti problematično. Ukoliko

se politika smatra (socijalnom) činjenicom, bez mogućnosti opovrgavanja njene istinitosti, onda ona nije naučni, već metafizički pojam. Za političkog teoretičara, s druge strane, može biti problematična tvrdnja da se postojanje politike ne može dovesti u pitanje. Takav nivo izvesnosti je dogmatski. Politička teorija bi ipak trebala da teži otvorenom pristupu i pluralizmu mišljenja. Ako postoje valjani argumenti za zamenu politike kao socijalne prakse, onda politički teoretičar treba da bude prvi koji će to prihvatiti, ali i tu novu praksu dovesti u pitanje.

Uvod u politiku je delo iskusnog politikologa. To se vidi iz izuzetno preciznog i jasnog stila, kao i izuzetne sistematičnosti u pisanju. Ko god da čita *Uvod u politiku*, neće ostati uskraćen za Meyerovo mišljenje, iako se često s njim neće složiti, što može samo da doprinese razvoju kritičkog mišljenja. Budući da se radi o udžbeniku, želeo bih na kraju da iznesem sud kome je on namenjen. Iako se radi o jasno i koncizno napisanom uvodnom udžbeniku, smatram da ovo nije štivo za osnovni nivo obrazovanja iz političkih nauka. Pre je namenjen onima koji su osnovno obrazovanje prošli, bilo da se dalje školuju, ili da žele da obnove i kritički preispitaju svoja shvatanja o politici. Kakav god temperament da ste stekli u dosadašnjem obrazovanju, Meyerova knjiga će vas provocirati na razmišljanje i poneku burnu reakciju.